

Németh Péter Mikola

Ispinyér

Rózsa Endre emléktábla avatására – Vácott

*„Arra figyelj, amire városon,
az örök város máig is figyel:
tornyaival, tetőivel,
élő és halott polgáraival.*

Akkor talán még napjaidban
hírül adhatod azt, miről
hírt adnod itt egyedül érdemes.

Írnok,
akkor talán nem jártál itt hiába.”

Pilinszky János *Intelem* című versének ez a néhány sora kivételesen fajsúlyos üzenetként volt és maradt jelen Rózsa Endrével való váci szeretet-közösségünkben, a „Fiesta” Színháza szellemi műhelyében, a „korcsmázgató gyönyörűek” emlékezetében, és a soha meg nem jelent, ma is csak kéziratban olvasható Főbe(n)járók... című antológia költőinek (Fabó Kinga, Kepes Károly, Németh Péter Mikola, Onagy Zoltán, Vámos György) teremtő képzetében.

Ez az üzenet „fogyó életünk növekvő lázában”, ebben a lassú körénk feketedésben, amiben élni kényszerülünk, egyre fajsúlyosabbá vált, s reményeink szerint, a „kilátástalanság hevében” még inkább azzá válik majd, az itt felnövekvő írónemzedékek számára is. Az *intelmet* időről időre akkor lényeges fel- és megidézünk, amikor múltunk mélyére szállva emlékezünk, mindenszentek és halottak napján gyertyagyújtáskor a szeretteinkre gondolunk, a hozzátartozóinkért fohászunk, örökkévalóságukért imádkozunk a temetőinkben. És akkor, amikor a feltámadás reménységével, arra teszünk kísérletet, mint most is, hogy megidézzük egy szeretetre méltó embertársunk égre virágzó, poéta doctus-i szellemét, drámai lényét. Azé a Rózsa Endréét, aki itt élt közöttünk a püspöki urbsban, a Gombás-patak melletti „panelkripta rengetegben”, amit, ma már láthatóan, egykoron a lelkeinkkel együtt belepelt és megkötött, mint a guanó, – ez akár a 20. század második fele szimbóluma is lehetne – a DCM három füstölgő kéményének Földváry tere szitáló okádéka, a reménytelenség mindegy-szürke cementpora. Rózsa Endre maga írja 1986 októberében az ELÉRHETETLEN FÖLD című antológia reprint

kiadását dedikálva, oldásképp – – idézem: „a „váci pác” 7 és fél évére való emlékezéssel, amiről kiderült, hogy nem is volt annyira – pác”. Így tehetjük meg ma hitelt érdemlően, az *Intelem* összefüggésében is, hogy 25 esztendővel később, a költő születése 70. évfordulóján emléktáblát avatunk Vácott, a Vám utca 14-es számú, tízemeletes toronyház falán, ott, ahol barátunk, pályatársunk 1978–85 között családjával élt és alkotott.

Előjáróban azonban meg kell vallanunk, hogy nem könnyű szívvel tesszük ezt egy olyan városban, ahol, mind a mai napig, eléggé el nem ítéhető módon, szembesülnünk kell, azzal a közelmúltban megtörtént tragikus eseménysorral, aminek következtében „vezényszóra”, a szó szoros értelmében lebuldózereszték, a földdel tették egyelőre Vác, korábban kegyeleti parknak szánt középvárosi temetőjét. S abban a város történelmi személyiségeinek, többek között történetírójának, Tragor Ignácnak (1869–1941) a családi kriptáját, valamint Landerer Lajosnak (1800–1854) a sírját, azét a Landererét, aki 1848. március 15-én a cenzúra ellenében engedélyezte kinyomtatni a 12 pontot és Petőfi Nemzeti dalát.

Kedves jelenlévők, Kilencek költői, barátaim, hogyan is írja Rózsa Endre PETŐFI '73 című versében? Idézem:

*„Ha sírni tudsz – itt sírni: kell!
Saját fájdalomad sírd csak el.*

*Népesítsd be az örömet
magaddal: máshoz nincs közöd.*

*Akárkivel is: egyedül.
Állítsd önmagad seregül*

*magad mögé – így győzni fogsz,
s ha vesztesz – csakis te lakolsz!”*

Bandi, köszönöm, köszönjük Neked ezt a földön túli biztatást. Így most engedelmeddel, igazságkereső körútjainkon, ha „meglakolnánk” érte, akkor is folytatom, vállalva, akár a megvetést is, mert nem hagyható szó nélkül az sem, ahogyan 1994-ben, emberi irgalmat nem ismerő módon „kivermelték” a múlt század hajlékából a Domonkos-rendiek, a váci Fehérek temploma lefalazott kriptarendszeréből azokat a XVIII. században elhunyt váci polgárokat, akik már legalább 250 éve örök álmra hajtva fejüket, a transzcendens létben, 262 átlényegített festett koporsóban végső nyugalomukat remélték. Kegyeletsértő, hogy mindezek után kiállítási tárgyakként, ún. múmia-projektként járják a világot. Először „szívna-

gyobbodásos országunk” fővárosában, Budapesten, a Természettudományi Múzeumban, majd 2010 júliusától, mint „világszenzációt” Los Angelesben, a kaliforniai tudományközpontban tették közszemlére a TBC-ben elhunyt váci Orlovits család leletegyüttesét: a matuzsálemi kort megélt nagymamától, a középkoros szülőkön át, a kiskorú unokáig. Bandikám, hát ki érti ezt !? Itt mi már „*Meghalni se tudunk nyugodtan*”, hogy Ady Endrét a legtávolabbinak képzelte, mégis a legközelebbivé lett rokonodat idézzem. Ez itt még mindig és azóta is a SENKI IDEJE, ahogy megírtad a múlt század '70-es éveiről, azonos című versed végkifejletéket:

*„Kerengő madárral kopár
az ég: üres daráló.
Előrolt mindent. Lisztje: csönd.
Dérkorpa hull a fákról.”*

Szomorú kép, szomorú játék ez, kedves Barátom, miként írod is „*az elsüllyedt csatatér ez összes kellékével és figuráival /a kiszámítatlan álmok a jövőendő légszomjában élők helye / az elevenek köztemetője a holtak nyüzsgő tartománya / s ama álbölcsek hona akik kavicsot ültetnek szívünk alá*”. S milyen igaz, mindezek után, ama városi „bölcsek” arcul csapása következett, a „maradék” kriptideleteket *Memento Mori!* – *Emlékezz a halálra!* – címen testálták ránk, váciakra, a Március 15. téren egy dohosodó pince fenekén, hogy időközönként szembesüljünk azzal a 20. századvégi botránnal, amit, meg kell vallani, hogy egész egyszerűen tehetetlenül hagytunk, hogy megtörténjen velünk. Akik még érdemben protestálhattak volna, mert talán volt szavuk, azok a lokálpatrióták, európerek: Szentesi Miklós, Maklári József, dr. Rusvay Tibor, Berta László, Galbács János tanár urak és mások, oly hirtelen elmentek, más tájakra költöztek az életből a rendszerváltoztatás viharában, hogy se erejük, se idejük nem maradt a tiltakozásra. Hát persze, Adyval folytatva: „*Mi mindig mindenről elkésünk, / Késő az álmunk, a sikerünk, / Révünk, nyugalmunk, ölelésünk. / Mi mindig mindenről elkésünk*”. Görög tragédiába illő veszteségeinket látva, lelkiismeretünk szerint mélyen átérezve, mi, a túlélők se tiltakoztunk időben. Nem kiáltottuk az égre, az ártó szellemekkel feleselve, a feltámadás hitével: hagyjátok békében nyugodni a halottainkat! Úgy viselkedtünk, mintha hallgatólagosan elfogadtuk volna azoknak az érdekelteknek az „észérveit”, az offshore-t cégek logikáját, akik a gazdaságosságra, hova tovább, a tudományos gondolkodásra meg más egyéb látszólagosan pragmatikus körülményekre hivatkozva a halál legyőzésére, az öröklétre tették fel az életüket. Pedig azok a kevesek idejekorán beláthatnák, hogy örökké élni, azon túl, hogy abszurd helyzet teremődne, talán még nehezebb, még elviselhetetlenebb, mint eltérni, végső fokon elfogadni a „*halálig tartó agóniát*”. Miként is vall erről

a pascali életérzésről SZÉCHENYI ŐSZE című opusában Rózsa Endre? Idézem a verset:

*„Tar ágon alma; árnyak nagyhatalma
szállja meg a kertet, némulva retteg
csend mérőónja: piciny kukac vonja
fonalát inogva
lejjebb.*

*Gyümölcsbe fojtott, magnevelő bojkott.
Terebély, ha zizzen, tüntet szelíden –
lomb-homokóra...S nézz csak a faszorra:
nyárfák metronómja
ing-leng.*

*Páncélmosolyban túl soká ragyogtam!
Magházam pokolgép, szerte csapódnék –
örökkévalóság: elbocsátó ág,
miért markolod hát?
Volt s vélt*

*Idők árvái – van-e mire várni?
Lopótökharanggal ébreszt a hajnal!
Magunk megóvni – mennyit ér e holmi,
lenni helyett – volni,
holott a halál se marasztal?”*

Ezen a mélyponton az volna hagyományosan a helyes, ha gondolkodásunk homlokterébe újra és újra az élet, a teremtő akarat, a művészetek kerülnének, de legfőképp a poézis e tárgykörben ihletetten megvallott „kisigényűsége”, ahogy a múlt század hajlékán, a „Gerince-tört Naszály” alatt, Ispinyérben, Bandi hétvégi „menedékhelyén”, futóakácirtás közben arra a felismerésre jutottunk, – „költők egymás között” – hogy nem a halált, mint olyat kell meg nem történné tennünk, eltörölnünk, hanem a keresztényi alapállást visszaállítva, egész egyszerűen életre szólóan, az örökkévalóság költői hitével fel kell tudnunk készülni, földi halandóságunk értelmére. *Fát kell tudnunk ültetni az elmúlás ellen.* Ispinyérben: – Diófát! Csontváry szépbe-szótt reménységét mindenkor szem előtt tartva: *magyar akác helyett a libanoni cédrust termővé gondolni, ott legbelül, a szívünk mélyén,* azzal a kikezdhethetlen, jövőbe vetett bizalommal, amiről, akkoriban Bandinak tetszőn, verseimben, platóni alapokon, romantikusan képzelegtem, hogy ti.:

*„Csonkolt Cédrusom!
Egyetlenem! Árván!
Meglásd,
erdő lesz belőled”*

Rózsa Endre ferences lelkülettel most megszentelendő emléktáblája is erről a felismerésről, ideáról, hitbéli meggyőződésről hivatott tanúskodni. Ahogy Ő maga írja az emléktáblájára választott FÉRFIKORBAN című költeménye utolsó két sorában – a vers harmadik és negyedik versszakát idézem, itt és most, záró gondolatként:

*„Születést vég őrizzen;
mint kezdet a halált, csonkotreben a húst e
semmivel összezárva!
Moroghatna a fenevad, s ledőlhet
sejtjeim köztársasága.*

*Mert én leszek szabaddá:
absztrakt személy, aki jelenvalóbb a csontnál,
s bármilyen kövületnél.
Vagyok trilliomod emberiség-történet,
aki akár egy sejtben újraeszmél!”*

Úgy legyen. Ámen.

(A Vácott, 2011. október 30-án, vasárnap, a költő születése 70. évfordulóján elhangzott beszéd átírta.)

Lőrincz György

„És elmennek a jók, az igazak”

András Zoltán halálára

De meg is fordíthatnám a mondatot, mindig a jók mennek el s az igazak? Szinte ma is felém, sikít a szó, az otthoni mondás, „sose az hal meg, akinek a halálát várják”. Nem.

Olvasgatom a Dr. andrás Zoltán verseit, morzsálgatom a szavak jelentését, sütetem az arcom a szavak barátságos, meleg, foszló fényében – emlékezek.

Közel fél évszázados barátság kötött össze, az utóbbi időben nem volt olyan nap, hogy ha másképp nem, telefonon meg ne keressük egymást. Az első „behívatósom” is egy együtt megtett út után következett be.

Dr. Kapussy Antalt látogattuk meg a Gyímesekben, oda volt „számúzve” – amikor behívtak. És persze nem tudtuk, hogy dr. Kapussy Antalnak és orvos feleségének a csendőrség volt épületében adtak lakást, ahol kitűnően működött a lehallgatás! Meg kell mondanom, nem ismertem soha, senkit, aki hozzá hasonlóan szerette ezt a szerencsétlen sorsú népet! Pedig voltunk sokan, akik szerettük, ha kell könnyekkel is, hulló könnyekkel, mert megalázták, és lépten-nyomon csak megalázzák ma is. És meg kell mondanom, úgy tudtuk szeretni, hogy nem gyűlölünk egyetlen népet sem. Legfennebb irigykedtünk a jó sorsán. A jó szerencsésén! Az utolsó telefonhívása is arról szólt, hogy hallod, mivel gyalázza Orbán Viktort egy francia újságíró, hogy ő áll a cigányvilkosságok mögött! S csak úgy mellékesen jegyezte meg a beszélgetés vége fele, hogy nem érzi jól magát, mert „öl meg a sav” – mondta.

– Hát nem is csodálkozom – mondtam viccesen –, aki egész életében mást se tett, csak ivott és cigarettázott, azt nem csoda, hogy öli meg a sav! Persze arra célozva, hogy sose ivott és sose cigarettázott. Aztán a kötetéről beszéltünk, amely megjelenés előtt áll, s amely egy tiszta lelkű, tiszta gondolkodású ember őszinte, igaz verseit tartalmazza. „Őszikéit”. A tájról, a természetszeretetről, szerelemről, ami az élet tartozéka. S amelyben – most újraolvasva –, fedeztem fel, hogy hány-szor és hány-szor egyezkedett az Istennel! Barátkozott úgymond a bekövetkezett gondolattal! Azok közé tartozott, akivel hallgatni is jó volt. Leültünk estefelé nálam, a szobában, öt perc alatt megbeszéltük az aznapi politikát, aztán egy fél órán, órán át, hallgattunk. Ültünk és hallgattunk. Meghallgattuk együtt a híreket a Duna tévén! És közben meg sem szólaltunk. Ketten úgy tudtunk hallgatni, ahogy csak egyedül tud az ember! Ketten úgy tudtunk hallgatni, ahogy külön-külön soha. Ültünk és ültünk, mert jó volt ülni a másik csendjében, mert tudtuk azt is, mire

gondolhat a másik! Miért rezdül bennünk a sok szomorúság, miért fáj a ki- vagy ki nem mondott szó. Most már bevallhatom azt is, sokszor megihletett. Az első írásaim egyike is egy vele készített interjú volt, ahol a halált jártuk körül. Azt, hogy egy orvos, aki szinte naponta találkozik a halállal, annak fájhat-e a halál? A mások szenvedése? Fáj és fájhat, mondta! „Az Isten köve” című válogatott kötetem címadó novelláját is ő ihlette. S még mást is! A Krónika múlt heti, pénteki számában megjelent „Keresek százezer magyart” is ő noszogatta ki belőlem! Az embernek nem sok barát adatik meg az életében, nekem nem barátom, testvérem volt. Az anyám által szült és elvetélt testvéreim helyett is – testvér. Igazi vértestvér – vérszerződés nélkül. És azt is el kell mondanom, úgy szerette ezt a várost, mintha csak egyedül az övé lett volna! Azt is hitte, s talán az is volt. Az emlékei tették sajátjává! A megélt emlékei, amely sajátos, egyedi és csak az övé volt! Ahogy ő láthatta a várost, az egykorit a maiban, amikor gyalog bejött panyókára vetett szvetterrel a hátán Szarkakőről vagy a Szejke felől. Mert csak gyalog szeretett járni, hogy érezze az emberek, a táj közelségét. Lélegzését. Az ember annyi, amennyit bele tud szeretni egy másik emberbe, tájba, városba. András Zoltánnak nagy szíve volt. Belefért ez a föld, a táj s a nép, melyet a hátán hordoz. Belefért Varság, a Tizenhétfalusi határa, Homoródfürdő, ahol a gyermekkorát töltötte, s a pásztoreMBER éppúgy, mint az Isten. Az Isten, amely mindig is virrasztott fölötte és benne!

Dr. András Zoltán barátom s testvérem, nyugodj békében! Sokat adtál ennek a városnak erkölcsből s tartásból! Emléked legyen áldott!